

III.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI

Not : Bildiriler araştırmacılarından geldiği şekliyle ve sunuş sırasına göre basılmıştır.-

İ Ç İ N D E K İ L E R

Yusuf OĞUZOĞLU	
Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Malzeme Olarak Değeri	1
Necmi ÜLKER	
Tire Müzesindeki İslami Kitabeler	5
Cemal PULAK	
1984 Yılı Aydın, Muğla ve Antalya İlleri Sualtı Araştırmaları ...	35
Cemal PULAK	
1984 Marmara Sualtı Araştırmaları	47
Erol ATALAY	
Cemilbey (Çorak) Nahiyesinde Bulunan Bizans Selçuklu Dö- nemi Yapıları ve Altın Paraları	63
Nuşin ASGARİ	
İstanbul Temel Kazılarında Haberler-1984	75
Revza OZİL	
Göreme, Karanlık Kilise Duvar Resimlerinde 1984 Yılı Korum- ma ve Onarım Çalışmaları	91
Günsel RENDA	
Göreme'de Korunması Gereken Bir Ev	103
Hasan MALAY	
Philadelphia'da Meter Phileis-Men Tiarnou Kombinasyonu ve Tekousa Problemi	133
Clive FOSS	
1984 Yılı Kocaeli ve Kütahya «Ortaçağ Kaleleri» Araştır- ması	137
David H. FRENCH	
Roma Yolları ve Mil Taşları	143
Anneliese PESCHLOW	
Die Wohnhäuser von Latmos	155
Sencer ŞAHİN	
Adapazarı/Beşköprü Mevkiindeki Antik Köprü ve Çevre Ta- rihi Coğrafyasında Yarattığı Sorunlu Durum	131
Christian MAREK	
Forschungen in Paphlagonien	181
Alan S. HALL	
An Epigraphical Survey In The Kibyrtis 1984	187
Marc WAELEKENS	
Pisidian Antioch: Finds In The Museums of Konya, and İs- tanbul	191
Recep MERİÇ	
1984 Yılı İzmir ve Manisa İlleri Yüzey Araştırmaları	199

Numan TUNA	
Ionia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları ...	209
Mustafa Duran UZ	
Teos Dionysos Tapınağı Temenos Alanı	227
Sebastiana LAGONA	
Kyme 1984	243
Thomas DREW-BEAR	
Frig Dilinde Yeni Yazıtlar	257
Keith DeVRIES	
Gordion 1984	261
Robert PAYTON	
Work In Karaman And Ankara Museum	267
Ann MURRAY	
Work In Elazığ And Pamukkale Museum	273
Dorit SYMINGTON	
Remarks On The Tarsus Late Bronze Age I Pottery In The Adana Museum	279
Veli SEVİN	
Van Bölgesi Yüzey Araştırması, 1984	287
Taner TARHAN	
Van Kalesi'nin ve Eski Van Şehrinin Tarihi-Milli Park Projesi Üzerinde Ön Çalışmalar: Anıt Yapılar	297
Alain DAVESNE	
Meydancık Kalesi: Derniere Recherche	357
Harry RUSSEL	
Assyrian Monuments at The Tigris Tunnel	361
Oktay BELLİ	
Doğu Anadolu Bölgesinde Antik Demir Metalurjisinin Araştırılması	365
Armağan ERKANAL	
Mardin Yöresinden Yeni Assur Dönemi Mühürleri	379
Mehmet ÖZSAİT	
1984 Yılı Burdur-Isparta Çevresi Tarih Öncesi Araştırmaları	389
Mehmet ÖZDOĞAN	
1984 Yılı Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları	409
Ursula Wittwer BACKOFEN	
Anthropologische Untersuchungen der Nekropole İkiztepe/Samsun	421
Işın YALÇINKAYA	
Batı Toroslarda Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları	429
Edmond FRÉZOULS	
Exploration Archeologique et Epigraphique en Lycie Occidentale	449

1984 YILI TRAKYA VE DOĞU MARMARA ARAŞTIRMALARI

Mehmet ÖZDOĞAN *

İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı adına Trakya ve Doğu Marmara bölgelerinde 1980 yılından bu yana yapmakta olduğumuz yüzey araştırması ve arkeolojik belgeleme çalışmalarına, 1984 yılında Amerikan Bilimsel Araştırmalar Derneği (ARİT) tarafından sağlanan sınırlı bir parasal olanakdan yararlanılarak devam edilmiştir. Araştırma ekibi, Bakanlık temsilcisi olarak, Merkez Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarından Akın Aksoy, İzmit Müzesinden Mehmet Akif Işın, arkeolog Ashı Özdoğan, Y. Mimar Faruk Ertunç ile Murat Akman' dan oluşmuş, ayrıca, önceki yıllarda olduğu gibi, uygulamalı arazi eğitim programı çerçevesinde, prehistorya öğrencileri de dönüşümlü olarak katılmışlardır.

Bölgedeki araştırmalarımız esas olarak Ege ve Balkan kültürleri ile Anadolu kültürleri arasındaki ilişkileri, arazi üzerinde elde edilecek somut verilere dayanarak açıklamaya yöneliktir. Bunun yanı sıra, şimdiye kadar hemen hemen hiç araştırılmamış olan Trakya bölgesinin tarih öncesi kültür sıra düzeninin belirlenmesi, buradaki buluntu yerleri ile ilgili kapsamlı bir arşivin hazırlanması da proje çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak, bölgede tahribata neden olan öğelerin çeşitliliği ve çokluğu karşısında, yalnızca tarihöncesi değil, her döneme ait buluntu yerlerinin belgelenmesi, ekibimizin gönüllü olarak yüklendiği bir görev haline gelmiştir. 1984 yılına kadar yaptığımız arazi çalışmalarında daha çok Trakya üzerinde durulmuş ve Marmara Denizini Anadolu tarafına yalnızca, tahribatın yoğun olduğu kesimleri tarama amacı ile geçilmişti. Araştırma programını yaparken, bizi Trakya üzerinde yoğunlaşmaya yönelten başlıca neden, daha önceden Trakya'nın tarihöncesi kültürleri ile ilgili hiç bir ön bilginin olmayışı, buna karşılık Kuzeybatı Anadolu kültür silsilesinin, az sayıda da olsa kazılar ile belirlenmiş olmasıydı.

Dört yıldır Trakya'da yaptığımız araştırmalar sonunda, daha önceden bilinmeyen 200 kadar tarihöncesi buluntu yeri saptanmış ve bölgenin

(*) Doç. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fen PTT/İSTANBUL

kültür sıradüzeni ile ilgili ilk bilgiler de belirlenmiştir¹. Ancak elde ettiğimiz sonuçlar, önceki beklentilerimizin tersine, Trakya'da Anadolu'dan çok farklı bir kültür gelişiminin yer aldığı ve Kuzeybatı Anadolu'nun bilinen tarihöncesi kültürleri ile, hemen hemen hiç bir benzerliğin olmadığı şeklindedir. Ne Marmara Denizini, ne de boğazları aşılmaz doğal engeller olarak sayamayız; bu bakımdan, eğer yüzey araştırmalarımızdan elde ettiğimiz verileri doğru kabul edersek, Trakya ve Kuzeybatı Anadolu gibi birbirine çok yakın iki bölge arasında binlerce yıl hiç bir ilişki olmadığı gibi bir sonuca varırız ki, bunun kabul edilmesi de, nedenlerinin açıklanması da² çok güçtür. Bu bakımdan, Marmara Denizi'nia Anadolu tarafındaki tarihöncesi kültürlerin araştırılması ve Trakya ile karşılaştırılabilir malzeme aranması zorunluluk haline gelmiştir. 1984 yılı içinde, elimizdeki sınırlı olanakların hemen hemen tümü, Anadolu'dan Trakya'ya geçişi sağlayan Kocaeli yarımadası, Karadeniz ve Marmara kıyı şeritleri ile İç Anadolu'ya açılan doğal geçit ve bunların üzerindeki ovaların araştırılmasına yöneltilmiş, bölgenin Trakya kesiminde, tahribatın çok yoğun olduğu İstanbul - Tekirdağ kıyı şeridi ile İstanbul kentsel gelişim alanı içindeki sınırlı tarama çalışmaları ile yetinilmiştir.

1984 YILI ÇALIŞMALARI

Yukarıda belirtilen çalışma programı doğrultusunda, 1984 yılı arazi çalışmalarını ve elde edilen sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1 — Kocaeli Yarımadası ve Karadeniz Kıyı Şeridi

Bölgenin çeşitli yerlerinde yaptığımız tarama çalışmalarında, maalesef, tarihöncesi dönemin çanak çömlekli evreleri ile ilgili hiç bir buluntu yerine rastlanmamıştır. Şimdiye kadar bütün bu bölgenin çanak çömlekli kültürleri ile ilgili olarak bildiğimiz, Marmara kıyı şeridi ile kıyıya hakim sırtlar üzerinde yer alan, İç Erenköy, Fikirtepe, Pendik, Tuzla gibi Fikirtepe kültürüne³ ait yerleşme yerleridir; bildiğimiz kadarı ile

- (1) Önceki yıllarda elde edilen sonuçların genel değerlendirilmesi için özellikle bk. M. Özdoğan, «Doğu Marmara ve Trakya Bölgesi Araştırmaları», *TAD XXVI*, 1982, s. 37-49; M. Özdoğan, «A Surface Survey for Prehistoric and Early Historic Sites in Northwestern Turkey», *National Geographic Research Reports 1979*, 1983, s. 517-541.
- (2) Bu konu ile ilgili bazı görüşler için bk. M. Özdoğan, «Marmara Bölgesinde Kültür Tarihî ile İlgili Bazı Sorunlar», *I. Arkeometri Sempozyumu*, Ankara, 1985.
- (3) Fikirtepe kültürü ile ilgili toplu bilgi için bk. M. Özdoğan, «Pendik: A Neolithic Site of Fikirtepe Culture in the Marmara Region», *Festschrift für Kurt Bittel*, 1983, s. 101-111. Marmara kıyısında, Yarımca petrol rafinerisinin bulunduğu yerden Fikirtepe kültürüne ait yeni bir yerleşmenin daha bulunduğu söylenmektedir.

İstanbul ve İzmit Müzelerine de bu bölgeden daha sonraki devirlere ait hiç bir buluntu gelmemiştir. Trakya'nın Marmara kıyıları boyunca sık aralarla rastlanan İlk Tunç Çağı höyüklerinin gerek Karadeniz kıyısında, gerekse İstanbul'un doğusunda birden yok olması, diğer dönemlere ait ne Trakya ne de Anadolu kökenli kültürlerle hiç rastlanmaması, bölgenin coğrafi konumu ve yaşam için uygun ortamı göz önüne alınırsa oldukça ilginçtir. Olasılıkla, bunun nedenlerinin bölgenin jeomorfolojik yapısı ve kalın aluviyon dolgu birikimi ile ilgili olduğunu düşünebiliriz⁴.

Bu yıl Karadeniz kıyı şeridinde Domalı - Şile arası ile, Kerpe - Kefken - Cebeci yöreleri üzerinde durulmuş ve Trakya'nın Karadeniz kıyılarında olduğu gibi, Paleolitik ve Epi-Paleolitik buluntu ve konak yerlerine rastlanmıştır. Bunların arasında en ilginç olanları Kefken'in doğusunda Kovanağzı mevki ile, Cebeci sırtındaki Alt Paleolitik, Kerpe Burnunun batısında, Sarısu ağzındaki Orta Paleolitik Çağ buluntu yerleridir. Epi-Paleolitik dönem konak yerlerinin arasında en önemlileri Domalı yakınında⁵ Mürselli Baba sırtı ile, Akçalı kumluğudur. Her iki konak yeri de, daha önce Ağaçlı ve Domuzdere'den tanıdığımız minik dilgi yapım geleneğine ait örnekler ve geometrik biçimli aletler vermiş, bunlarla birlikte az miktarda doğalcam (obsidyen) de bulunmuştur. Bunların yanı sıra Kefken burnunda, çeşitli dönemlerde kullanıldığı anlaşılan ve geniş bir alana yayılan çakmaktaşı işlik yeri de saptanmıştır.

Karadeniz kıyı şeridi üzerinde rastladığımız bir ilginç buluntu yeri de, Doğançalı kumluğudur. Burada, gene Paleolitik dönem buluntularının yanı sıra, Trakya'nın megalitik buluntularını anımsatan sırataslara rastlanmıştır⁶. Her ne kadar bunları tarihleyecek bir buluntuya rastlanmamışsa da, çevreye yayılmış mermer sütun parçaları, buranın öneminin daha sonraki dönemlerde de devam ettiğini göstermektedir.

2 — Karamürsel, Orhangazi, İzmit, Yenışehir ve Taraklı Çevresi

İç ve Güney Anadolu'dan gelen doğal yolları, Marmara kıyılarına ulaşmadan önce Yenışehir, İzmit ya da Sakarya boyundaki ovalardan geçmek zorundadır. Kocaeli yarımadası ile İzmit - Sapanca bölgelerinin

(4) Bk. dip not 2.

(5) Domalı'daki buluntu yerini bildiren C. Topaloğlu'na ve kıyı şeridi üzerindeki araştırmalarımıza önemli katkıları olan Doç. Dr. G. Arsebük'e teşekkür borçluyuz.

(6) K. Kökten, «Kuzeybatı Anadolu'nun Tarihöncesi Hakkında Yeni Gözlemler», *DTCF Dergisi* IX : 3, 1951, lev. 1, de Kastamonu Devrekâni çevresinden benzer kalıntılar yayınlamıştır. Trakya megalitik anıtları ile Kafkas dolmen kültürleri arasında bir ilişki olup olmadığının anlaşılması bakımından Karadeniz kıyı şeridi üzerindeki bu tür kalıntılar büyük önem taşımaktadır.

istediğimiz sonuçları vermemesi üzerine, araştırmamızın sınırlı olanaklarını tümü ile tehlikeye sokmamak için, daha güneye, tarihöncesi yerleşmelerin önceden bilindiği İznik - Yenişehir bölgesine geçmeyi uygun gördük. Her iki bölge daha önce K. Bittel, K. Kökten, J. Mellaart, C. Cullberk ve D. French tarafından araştırılmış⁷, buluntularının daha çok İçbatı Anadolu ve Ege ile benzeştiği saptanmıştı. Höyük yerleşmelerinin bilinen en kuzey sınırı da, İznik gölünün hemen kuzeyinden geçmekteydi.

İzmit körfezine koşut olarak uzanan Samanlı dağların hemen güneyindeki, tektonik bir çöküntü alanı içinde yer alan İznik gölünün kapladığı alan ve su seviyesi oldukça değişkendir. Gölün doğusunda, esas İznik ovasının yer aldığı Sakarya nehrine doğru uzanan Mekece boğazı, çok karmaşık bir jeomorfolojik yapıya sahiptir, batıda Orhangazi ovasının yer aldığı ve gölün fazla sularını Gemlik körfezine boşaltan kesimdeki aluviyon dolgu ise, İznik gölünün düzlemlerine göre sürekli değişiklik göstermektedir⁸. Yenişehir havzasının batı kısmında, bugün tümü ile kurumuş büyük bir gölün bulunduğu ve tarihöncesi yerleşmelerin de bu gölün çevresinde yer aldığı anlaşılmaktadır⁹. Arazide yaptığımız ilk belirlemeler, yakın dönemlere ait aluviyon dolguların gerek İznik ve gerekse Yenişehir çevresinde çok kalın olduğunu, yüksek höyüklerin dışında, düz yerleşme yerlerine rastlama olasılığının çok az olduğunu göstermiştir. Her iki bölgenin taranması ekibimizin gücünü aşacak nitelikte olduğundan ve mutlaka bir jeomorfolog ekibinin de desteğine ihtiyaç gösterdiğinden, bu yıl önceden bilinen höyüklerin yeniden taranması ile yetinmeye karar verilmiştir¹⁰. Bu amaçla Orhangazi çevresinde Ilıpınar¹¹, Hacılar-tepe, Yeniköy Höyük, İznik çevresinde Çakırca, Üyücek, Höyücek, Karadin, Yenişehir havzasında Postınbaş Tepe, Yenişehir II (Üyüektepe), Çardak, Menteşe, Marmaracık höyükleri araştırılmıştır.

(7) Bu araştırmalarla ilgili toplu bilgi ve kaynakça için bk. D. French, «Prehistoric Sites in Northwest Anatolia I», *AS XVII*, s. 49 - 96.

(8) İznik gölü ve çevresinin jeomorfolojisi ile ilgili olarak bk. T. Bilgin, *Samanlı Dağları*, İstanbul, 1967, s. 135 vd., T. Bilgin, *Adapazarı Ovası ve Sapanca Oluğunun Alüviyal Morfolojisi*, İstanbul, 1984, s. 162 vd.

(9) Orta Çağa kadar varlığını sürdüren Yenişehir gölünün tabanını kaplayan bataklık, son yıllarda akaçlanarak kurutulmuştur.

(10) 1985 yılında Hollanda Arkeoloji Enstitüsünün de İznik - Yenişehir bölgesinde yüzey araştırması yapmaya başlayacağını öğrenmemiz de bu kararı vermemizde etkili olmuştur.

(11) Önceki yayınlarda höyüğün adı Ilıcınar olarak geçmektedir; ancak gerek haritalarda, gerekse yerel olarak adı Ilıpınar olarak geçmektedir.

Bölgede Cullberg ile French'in araştırmalarından bu yana geçen 20 yıl içinde, höyüklerin çok tahrip olduğu ve özellikle Ilıpınar ile Yenişehir II höyüklerinin tist konilerinin tümü ile ortadan kalktığı izlenmiştir. Diğer hyklerden Höyücek, akırca, ycek ve Marmaracık da aynı yok olma süreci içine girmiş durumdadır. Bölgedeki kültür varlığının ortadan kalkması açısından iznt verici bu durum, daha önceki araştırmalarda rastlanmayan, höyüklerin alt tabaka kültürleri ile ilgili bilgi verme açısından yararlı olmuştur.

Bu arada çevrede yaptığımız araştırmalar sırasında iki yeni yerleşme yeri daha saptanmıştır. Bunlardan biri Karamürsel'den, İznik Gölü kıyısında Boyalıca köyüne, Yalakdere ve Kız Derbent üzerinden yüksek sırtı aşarak inen eski Osmanlı kervan yolu gzerghında, Hanımkpr ky yakınındadır. Diğer yerleşme ise, Geyve'den Taraklı ve Göynük zerinden İç Anadolu'ya giden, gene eski kervan yolu üzerinde, Elmabhesi Mevkiindedir. İlginç olan, her iki yerleşme yerinin de yayla niteliğinde yüksek sırt üzerinde yer almış olmasıdır. Bu yerleşmelerden Elmabhesi Mevkii, bölgenin oldukça iyi bilinen İlk Tunç ağı II - III kırmızı astarlı çanak çömleğini vermiştir. Hanımkpr'de bulduğumuz çanak çömlek ise, başka hiç bir yerden tanımadığımız, bölge için yeni bir türdür. Buradaki anak çömlek bol kum katkılı, astar ve akısız, kahverengi - siyah tonlarında, geometrik kazıma bezeklidir. Bazı kap biçimleri Fikirtepe anak çömleğini hatırlatırsa da, genel olarak farklı özelliklere sahiptir. Kesin olmamakla birlikte, Hanımkpr malzemesinin İlk ya da Orta Kalkolitik döneme ait olabileceği düşüncesindeyiz.

İznik - Yenişehir bölgesinde topladığımız malzeme, ana çizgileri ile daha önce D. French tarafından yapılmış olan ayırım ve tarihlemeyi destekler niteliktedir. Bu bakımdan burada ayrıntılara girmeden, kültür tarihi bakımından önemli gördüğümüz bazı sorunlara değinmekle yetineceğiz.

Bölgenin Neolitik ve Kalkolitik ağ anak mleği oldukça tartışmalı olan bir konudur. Ege ve özellikle Balkan kültürleri ile ilgili karşılaştırmalar açısından büyük bir önem taşıyan bölgedeki kültür silsilesinin kesinlik kazanması, kuşkusuz, ancak Ilıpınar gibi tabakalanmış höyüklerde yapılacak kazı ile olasıdır. Ilıpınar höyüğünün tahrip olmuş kısımları, bol miktarda açık renk akılı bir çanak çömlek grubu vermektedir. Genel olarak kum, bazen bitkisel katkılı, ender olarak astarlı olan bu mal, daha çok dar ağızlı çömlekler, basit profilli kaplar, kalın ve büyük tutamaklar ile belirlenmektedir. Balıkesir bölgesine kadar yayıldığını bildiğimiz bu mala, ne Demircihöyük alt tabakalarında ne de, Trak-

ya yüzey araştırmalarında rastlanmıştır. Çeşitli araştırmacılar,¹² bu mal grubu ile Hacılar IX-VII çanak çömleği arasındaki benzerlik ve ayrılıkların üzerinde durmuş, bunu Marmara bölgesinin en eski çanak çömleği olarak kabul etmiştir. Ilıpınar'da bu mal grubuna ait, açık renk üstüne kırmızı boya bezemeli bir parçanın bulunmuş olması, Fikirtepe çanak çömleğinin öncüsü sayabileceğimiz çeşitli öğelere rastlanması, bu mal grubunun, Hacılar IX-VII ve belki daha eski olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Fikirtepe türü çanak çömleğe¹³, başta Ilıpınar, Menteşe, Yenişehir II Höyücek ve Marmaracık olmak üzere oldukça yaygın olarak rastlanır. Marmara kıyısında yer alan Fikirtepe yerleşmeleri, Fikirtepe ve Pendik kazılarından da kanıtlandığı gibi, tek evreli yerleşmelerdir. Gerek Fikirtepe, gerek Pendik'de çanak çömlek, gelişkin bir şekilde birden ortaya çıkar ve bölgenin Epi-Paleolitik geleneğini sürdüren çakmaktaşı ve doğalcam aletlerle birlikte görülür. Her iki kazı yeri de, Fikirtepe kültürünün belirli bir aşamasında kesintiye uğramıştır. Daha sonra ne bu yerleşmelerde, ne de kıyıda başka bir yerde iskan izlerine rastlanmaz. Başka bir deyişle, Fikirtepe türü çanak çömlek, Epi-Paleolitik gelenekli kıyı topluluklarına, bir öncüsü olmadan gelmiş ve bir süre sonra da kıyı bölgelerindeki yerleşmeler ortadan kalkmıştır. Buna karşılık, İç Anadolu'da, Demircihöyük kazılarında da anlaşıldığı gibi, Fikirtepe çanak çömleği Kalkolitik Çağ içinde gelişerek devam etmiştir. İç kısımlarda gördüğümüz, gelişkin Fikirtepe evresi olarak adlandırabileceğimiz çanak çömleği Pendik, Fikirtepe gibi kıyı yerleşmelerinde görememekteyiz. Yenişehir-İznik bölgesinde de Fikirtepe çanak çömleğinin gelişimini izlemek olasıdır. Bu kültürün eski evrelerine ait parça veren yerleşmelerde, çanak çömlekle birlikte mutlaka minik aletlerden, yuvarlak kazıyıcılardan oluşan, çok sayıda çakmaktaşı ve doğalcam da bulunmaktadır. Bunu, özellikle Yenişehir II ve Menteşe höyüğünün kuzey kesiminde görmekteyiz. Fikirtepe kültürünün son dönemlerinde ise, yontmataş aletler hemen hemen tümüyle ortadan kalmış ve çanak çömlekte Demircihöyük'den tanıdığımız değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Fikirtepe çanak çömleği ile, boya bezemeli «Hacılar» gelenekli çanak çömlek arasındaki ilişki oldukça tartışmalıdır. İznik bölgesinde Höyücek'de bulunmuş, Fikirtepe malı olduğu ileri sürülen, açık kahverengi üzerine kırmızı boya bezemeli bir parça vardır¹⁴. Bu yıl, Ilıpınar'da, açık

(12) Bu mal grubu için Dr. French, «Early Pottery Sites from Western Anatolia» *Bull. Inst. Arch. London* 5, 1965 ve, I. Todd, *The Prehistory of Central Anatolia The Neolithic Period*, Göteborg, 1980, s. 126 - 127.

(13) Bk. dipnot 3

(14) D. Biernoff, «Material from the İznik Lake Region of Turkey», *AS XVII*, 1967, s. 97, fig. 1 : 1

krem üzerine kırmızı boya bezemeli bir parça daha bulunmuştur; ancak bu parça Fikirtepe malından çok, ilk Hacılar ve Öncü - Sesklo boyalılarını hatırlatmaktadır.

İlipınar'daki 3 m. lik kesitten anlaşıldığına göre, Fikirtepe çanak çömleğini, siyah ağızlı, kazıma bezekli ve daha çok omurgalı kaplarla belirlenen ve Fikirtepe'den çok farklı bir çanak çömlek türü izlemektedir. Kesitte iki kültür katını ayıran kalın bir yanık tabaka görülmekte, ancak yerleşmede bir kesinti olup olmadığını anlamak mümkün olmamaktadır. İlipınar'ın dışında başka hiç bir yerde rastlamadığımız bu çanak çömlek, önceleri D. French'in de belirtmiş olduğu gibi¹⁵, Balkanların Vinça grubu ile bazı benzerlikler göstermekte ve olasılıkla, Son Kalkolitik Çağın Beycesultan'dan daha eski bir evresine tarihlenmektedir. İlipınar'ın yüzeyinde, tahrip edilmiş koni kısmında Beycesultan Son Kalkolitik Çağı, Kumtepe I b türü ve az olarak İlk Tunç Çağı malları da vardır. Kuşkusuz, İlipınar'da yapılacak kazılar, bölgenin çok tartışmalı olan kültür silsilesine çözüm getirecektir.

İznik - Yenişehir bölgesinin Tunç Çağı çanak çömleği, önceki dönemlere oranla, görece olarak daha kolay tanınmaktadır ve 3. bin başından 2. bin yıl sonuna kadar Demircihöyük - Beycesultan silsilesi ile benzerlik gösterir. Daha batı ile, özellikle Troas bölgesi ile olan ilişkilerin İç Anadolu ile olanlara oranla daha zayıf olduğu, ancak hiç bir zaman da tam olarak kesilmediği anlaşılmaktadır. Kumtepe I b-Troya I döneminin içten kalınlaştırılmış dudaklı ya da içe dönük ağızlı kâseleri, Troya II türü çark yapımı tabaklar, depas, Troya IV-V'in açık kahverengi malları «tan ware» gibi belirleyici özelliklere, bu bölgede az da olsa rastlanmaktadır. Buna karşılık, yüksek kulplu dışbükey kıvrımlı kâseler, ağız kısmı karaltılmış kaplar Troya mallarından çok daha yaygın olarak bulunmaktadır. Troya I döneminde, Marmara kıyılarında hakim olarak gözüken bazı kap biçimleri ile bezeme türlerine İznik - Yenişehir yöresinde hiç rastlanmamış olması, İlk Tunç Çağı kültür bölgelerinin sınırlarının anlaşılması bakımından ilginçtir.

İlk Tunç Çağının son evreleri ile Orta Tunç Çağında İznik - Yenişehir bölgesinde önemli bir gelişmenin olduğu, Çardak, Karadin, Çakırca, Postinbaş Tepe gibi kent höyüklerinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu gelişmenin Anadolu'nun tarihi coğrafyası bakımından ne gibi bir önem taşıdığı, kuşkusuz ancak ileride yapılacak kazılarla belli olabilir.

İznik - Yenişehir bölgesinde 1984 yılında yapmış olduğumuz çalışmalar, bölgenin önceden bilinen kültür silsilesindeki bazı boşlukları doldurmak ve malzeme çeşitliliğini artırmak bakımından yararlı olmuştur.

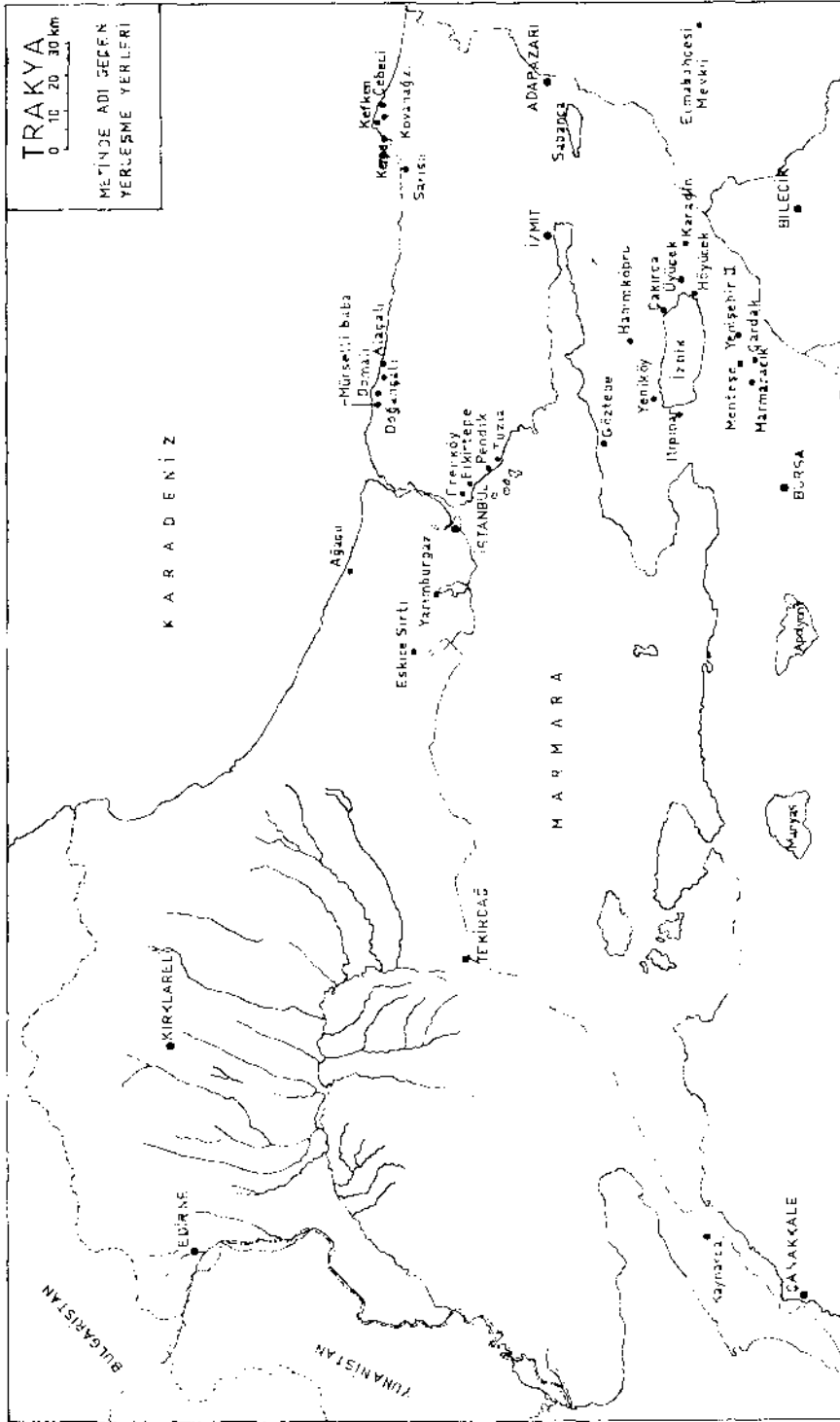
(15) D. French, «Prehistoric Sites in Northwest Anatolia I», AS XVII, 1967, s. 58

Ancak bizim açımızdan elde ettiğimiz en önemli sonuç burada, Trakya tarihöncesi çanak-çömleği ile benzeşen hiç bir parçaya rastlanmamış olmasıdır. Nedenleri ne olursa olsun bu sonuç, Trakya'da elde ettiğimiz verilerle ve Kocaeli yarımadasındaki yerleşme yeri eksikliği ile uyum sağlamaktadır.

3 — İstanbul Çevresi

Yukarıda da belirtildiği gibi, İstanbul çevresi ve Trakya kıyı şeridinde bu yıl ancak tahribatı belgeleyecek nitelikte bir çalışma yapılmıştır. Önceki yıllarda Karadeniz kıyısında, Ağaclar ile Yeniköy arasında, Alt Paleolitikten Epi-Paleolitik döneme kadar olan tüm tipolojik seriyi yansıtan 76 kadar buluntu yeri saptanmıştı. Bu yıl bu kesime gittiğimizde, yerleşmelerin bulunduğu 30 km. lik kıyı şeridinin, linyit ocakları tarafından tümü ile tahrip edildiğini ve maalesef artık yapacak bir şey kalmadığını gördük. İstanbul çevresindeki en önemli tarihöncesi buluntu yeri olan Yarımburgaz mağarasındaki tahribat da 1984 yılında, nitelik değiştirerek devam etmiştir. Bu yıl bir sınaî kuruluş, mağaranın olduğu yamacı yarararak yol açmış ve mağaranın içini grayderle tesviye etmiştir. Bu işlem sonucunda yüzeye çıkan parçaların arasında, daha önceden hiç bir yerden tanımadığımız iki parça oldukça ilginçtir¹⁶. Kesin bir tarihleme olanağı yapmak, şimdilik mümkün değilse de, daha önce bulduğumuz Karanovo III - Paradimi grubu ile birlikte olduğu düşüncesindeyiz. Anadolu ile Balkan kültürleri arasındaki ilişkinin anlaşılması, Yarımburgaz buluntuları ile, İznik - Ihlımar silsilesi arasında bir bağlantı kurulmasına bağlıdır ki, bu da yüzey araştırması ile değil, ileride yapılacak kazılarla mümkün olabilecektir.

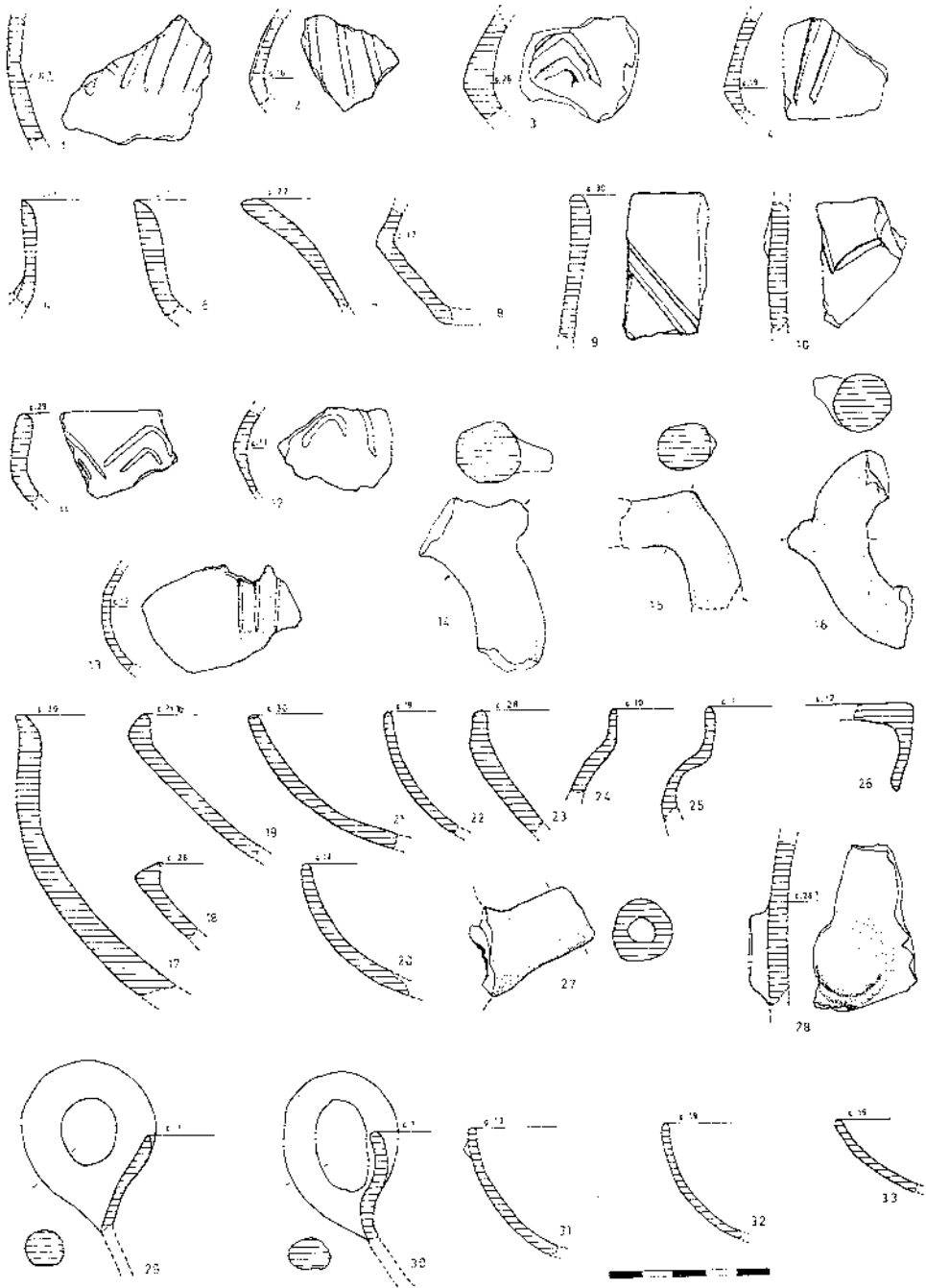
(16) Yarımburgaz mağarası için bk. M. Özdoğan, «Tarihöncesi Dönemde İstanbul», *S. Eyice Anı Kitabı* (baskıda); M. Özdoğan, «The Chalcolithic Pottery of Yarımburgaz Cave», *Puglisi Festschrift* (baskıda)

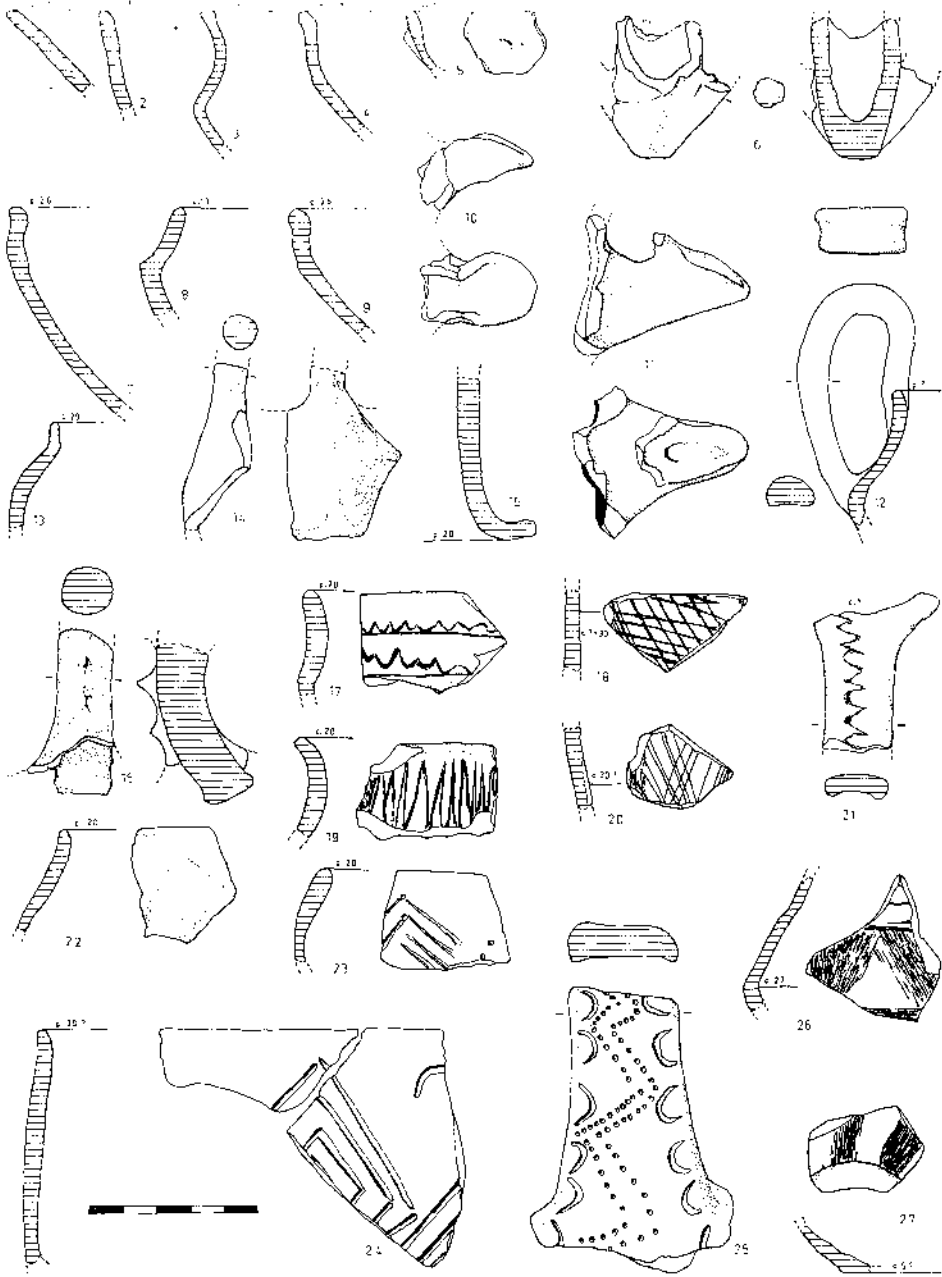
Resim : 1 — 1984 Yılında çalışılan yerler

Resim : 2 — Neolitik ve Kalkolitik Çağ çanak çömleği; Menteşe : 1, 8, 11, 14, 15, 20, 25, 27. Höyücek : 2, 4, 22. Yenişehir II : 3, 9, 10, 18; Ilıpınar : 5-7, 9, 12, 13, 16, 17, 21, 23, 24, 26. Üyücek : 19

Resim : 3 — Kalkolitik - Tunç Çağ anak ömlęi; Hıppınar : 1 - 4, 7, 8, 10 - 13, 16.
 Hanımköprü : 5, 6, 9, 14. Üyücek : 15, 22, 25, 27, 29, 30, 32, 33. Karadin :
 17, 18, 20. akırca : 19, 21, 26. Hacılar : 23. Yeniköy : 24, Höyücek : 28.
 Yenişehir : 31

Resim : 4 — İznik Bölgesi Tunç Çağı ve Yarımburgaz; Üyücek : 1, 2, 5 - 8, 13, 17, 20, 21. Çakırca : 3, 12, 15, 18. Çardak : 4, 11, 14, 19, 26. Yeniköy : 9. Höyücek : 10, 27. Marmaracık : 16. Yarımburgaz : 22 - 25